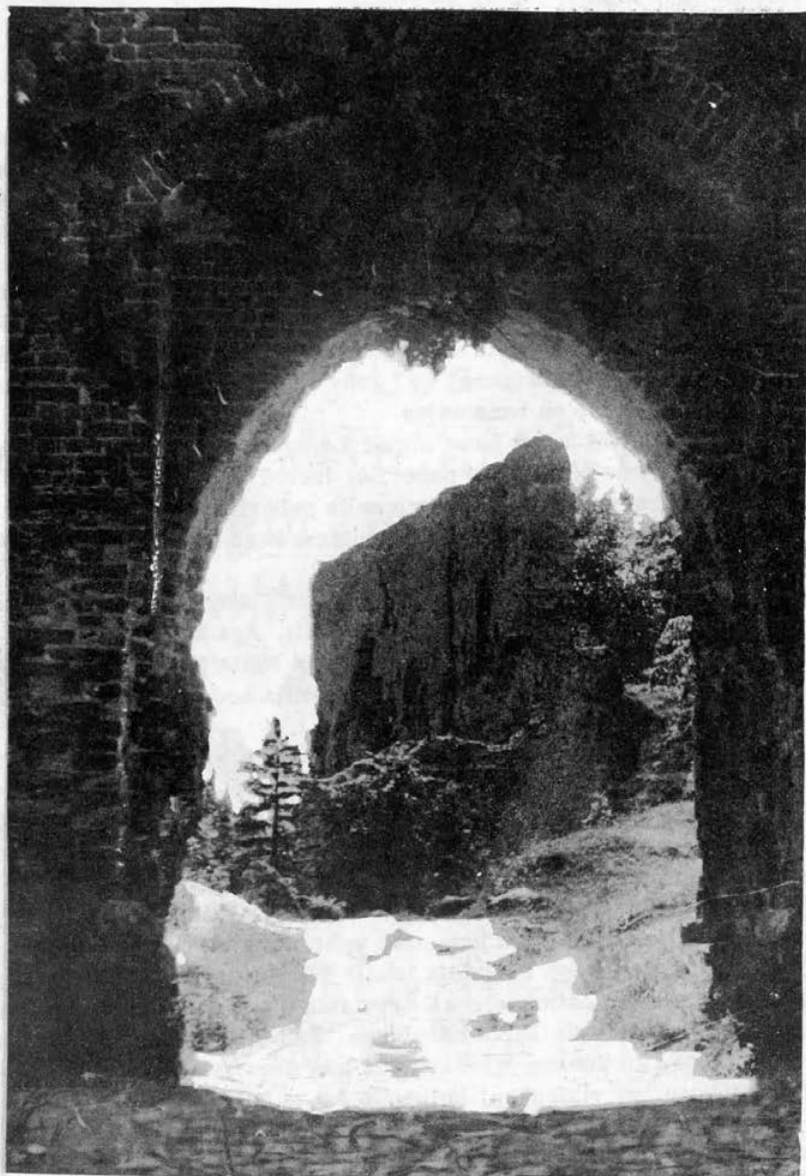

KOOL-vih-1954-13-0

ESKILSTUNA E. TÄIENDUSKOOI

KIRI-KOOL

Viljandi lossi varemed

Nr. 13.

NOVEMBER

1954.

NÄPUNÄITEID KODUÕPETAJAILE

Oleme õigustatud soovidele vastu tulnud ja esitame aabitsa osas veidi suurema kirja. Täna rakendame H-tähe tööle. Näitame pildile ja küsime: mis see on? See on lind. Mis on selle linnu nimi? HANI. "Sõna-pildi" meetodist kinni pidades näitame sõnale - HANI ja ütleme ise: hani. Laseme last mõne korra öelda: hani. Ühtlasi tõmbame sõrmega aeglaselt sõnale - hani - joone alla. Laps teeb sedasama ja ütleb ühtlasi korduvalt - hani. Sellega jääb sõnapilt - hani - lapse mällu.

Näitame sõrmega tekstile, küsime: mis see on? Ootame vastust: hane jutt. Võib juhtuda, et ei saa sellist vastust. Siis võime ise öelda: see on hane jutt. Näita hane juttu! Näitab. Näita sõna - hani! Näita hane pilti! Näita hane! --? Jah, raamatus saab ainult hane pilti näha, hani ise on hanemajas.

Otsi, kas leiad jutust hane nime! Laps otsib ja leiab mitu hane nime. Kirjutame hane nime paberile, loeme paberilt! Loeme esimese lause raamatust! Kirjutame selle paberile! Loeme paberilt! Nii jätkub kuni jõutakse lõpuni. Kirjutame kogu loo ära ja saadame "Kiri-Koolile"!

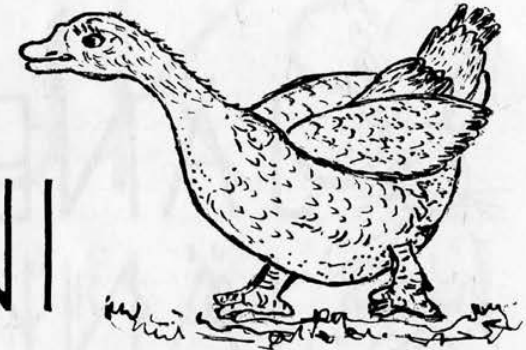
Nii toimime ka jänese looga. Mis see on? See on jänes. Kas see on jänes või jänese pilt? See on jänese pilt. Aga kus on jänes? Jänes on metsas. Näita jänese nime! Näitab. Näita jänese juttu! Näitab. Loe jänese nime! Loeb: jänes. Aga mis see on? Loeb: jänku. Mis on jänku? See on jänese nimi.

Aga mis see teine pilt on? See on jänese moodi. Jah, see on Ä. Otsi jänku jutust veel üks Ä, veel üks Ä ja veel üks! Nii vestleme enne lugemist. Kirjuta üks Ä! Veel üks Ä! Loeme esimese lause! Kirjutame esimese lause! Loeme kirjutatud lause! Siis teine lause samal viisil, siis kolmas ja lõpuni! Kirjutame lõpuks kogu tüki ära! Kiri olgu algusest peale selge ja loetav! Ei ole põhjust rutata!

Järgmine pala ühendab lugemise ja arvutamise. Kirjuta - 1! Kirjuta ühe nimi! On väga hea võtta lauale kümme pisikest eset: nõõpi, senti jne. Loeme esimese rea! Arvutame esimese rea! Kirjutame need read! Arvutame sama nõõpidega! Teine, kolmas, neljas rida jne. Loeme, kirjutame, arvutame numbritega ja nõõpidega ja kirjutame kogu loo vihikusse! Sellest tööst jätkub paariks nädalaks. - Harjutame lastega ka ARV-PILTI tabama! Asetage lauale 2, 3, 4, 5 jne. nõõpi. Näidake hetkeks ja katke käega kinni. Kui palju oli? Korrake seda palju kordi! Ka iseenesega!

A. Roos.

HANI

HANI ON ILUS SUUR LIND.
MEIL ON MITU HANE. NAD OLID
EILE MURUL. HANED NOKKI-
SID PEHMET ROHTU. ISAHANI
LAULIS: KA - GA - GA - GA!

NAABRITALU HANED KUUL-
SID SEDA, LAULSID SAMUTI:
KA - GA - GA - GA!

MINA OLEN HANEPOISS.
HANED ON RAHULIKUD, KUI
NEIL ON PEHMET ROHTU
TOIDUKS LEIDA.

JÄNES
JÄNKU

SELLE LOOMA NIMI ON
JÄNES. AGA TEDA KUTSUTAK-
SE KA - JÄNKU. HEAL LAP-
SEL ON MITU NIME. HEAL
LOOMAL ON KA MITU NIME.

KAS SINA OLED NÄINUD
PÄRIS ELUSAT JÄNEST? MIL-
LEST SINA TUNNED JÄNKUT?
KAS TEMA ILUSAST PEH-
MEST KASUKAST?

JUTUSTA MEILE JÄNKUST!

1 ÜKS

ÜKS	JA	ÜKS	ON	KAKS
1	+	1	=	2
ÜKS	JA	KAKS	ON	KOLM
1	+	2	=	3
KOLM	JA	ÜKS	ON	NELI
3	+	1	=	4
KAKS	JA	KOLM	ON	VIIS
2	+	3	=	5
NELI	JA	KAKS	ON	KUUS
4	+	2	=	6
KOLM	JA	NELI	ON	SEITSE
3	+	4	=	7
VIIS	JA	KOLM	ON	KAHEKSA
5	+	3	=	8
SEITSE	JA	KAKS	ON	ÜHEKSA
7	+	2	=	9
VIIS	JA	VIIS	ON	KÜMME
5	+	5	=	10

MIS TEHA?

Istusin bussis koduteel koolist. Siis ma vaatasin, kui kole oli selle bussi põrand - täis paberitükke ja närimiskummi. Põrand oli päris kirju. Mulle ei meeldinud see lohakus. Ma pigistasin silmad kinni, et ma seda ei näe. Siis juhtus aga see äpardus, et sõitsin mööda oma tänava nurgast. Mina ei viska kunagi sodi maha.

Pille, Md.

Ülesanne.

1. Kas sina võiksid kaasa aidata selle pahe vältimiseks? Kui ei - siis miks? Kui jah - siis kuidas?
2. Milline amet sul peaks olema, et saaksid aidata? Kuidas sa seda teeksid?

LAPSED, OLGE VIISAKAD!

(Tõeline lugu Eesti koolist)

Ühte algkooli oodati koolinõuniku revideerimist. Koolijuhataja kutsus õpilased kokku ja selgitas neile, kuidas käituda viisakalt koolinõuniku külastamise puhul.

"Viisakus nõuab, et iga vastuse puhul, mis teie härra koolinõunikule vastate, tuleb lõppu lisada - härra koolinõunik! Näiteks: härra koolinõunik küsib: kui palju on kaks korda kaks, siis teie vastate: kaks korda kaks on neli, härra koolinõunik! On see selge?"

"Selge, selge", vastasid lapsed kooris.

Koolinõunik tuli ja sattus piiblitundi. Ta küsis õpilastelt: "Mis ütles Jumal Kainile?"

"Äraneetud olgu sinu sugu, härra koolinõunik!" vastasid lapsed viisakalt.

"Mis ütles Jumal maole paradiisi aias?" küsis koolinõunik uuesti.

"Oma kõhu peal pead sina roomama, härra koolinõunik!" vastasid õpilased väga viisakalt.

Koolinõunik ei küsinud enam.

Ülesanne. 1) Mis sa arvad sellest loost? 2) Kui kaugele võib "viisakusega" minna?

V. Õ.

BANAANID

Kui Otto mõne aasta eest koos vanematega siia maale tuli, siis olid talle kõige meeldivamaks puuviljaks banaanid. Kui see tema teha oleks olnud, siis oleks ta söönud banaane hommikul, lõunal ja õhtul. Ta oleks söönud neid enne söömaaega ja pärast söömaaega ning söömaaegade vaheajal ka veel.

Ühel päeval isa ütles talle: "Otto, varsti tuleb sinu kuues sünnipäev. Millised kingi-soovid on sul?"

Otto kargas üles ja lõi käed kokku: "Hõissa, poisid! Kingi mulle kümme tosinat banaane!"

Sünnipäeva hommikul Otto ei näinud rikkalikult täidetud kinkide laual muud kui...

Ta asus kohe banaanide kallale. Ema küll hoiatas: "Otto, ära söö korraga nii palju! Sel teel sa võid oma kõhu haigeks süüa."

Aga Otto ei pannud ema hoiatusi sugugi tähele. Banaan kadus banaanijärele.

"Lubatagu mulle ometi sünnipäevalgi banaanist isu täis süüa!" hädaldas Otto.

Õhtupoolikul võttis ta oma külalisi selliselt vastu.

Tema isu on banaanidest tänaseni täis.

Ülesanne:

1. Kuidas Sina hindad Otto teguviisi?
2. Miks ema ei takistanud teda söömast?
3. Jutusta midagi sellelaadilist oma elust!

T. S.

ÕIGEKIRI

Kirjuta ära järgmine harjutus ja kirjuta kriipsule eelnev täht ühe- või kahekordselt!

MINNI

Mit-e ku-nagi va-rem polnud Min-i, väike valge hi-reke, oma tuba nii su-re ho-lega ko-ristanud ja pu-hastanud kui tä-na. Ta o-tas kü-lalisi, sest tal-oli kolmeküm-nes sün-ipäev.

Kolmküm-end päeva ta-gasi ol-i ta sün-dinud ko-skuue ven-a ja õega. Ne-d elasid ju-ba kõik omaet-e elamutes mit-e kaugel Minnist. Teised ven-ad ja õed olid tu-medama na-haga kui Minni, kes oli ü-leni valge ja veidi edevgi sel-epärast. Ka nü-d va-tas ta vilksti pe-glis-e igakor-d, kui ta sel-est mõ-dus, ning ta me-ldis en-dale väga.

Üm-ber parema kõrva ol-i Min-i sidunud ilusa ro-sa paela, mil-e oli leidnud õ-sel oma pererah-va korterist. Se-oli olnud peretüt-re Leida toas põ-randal. Leida oli mõnikord lo-hakas ning põ-randal ve-delesid kleidid sel-õ-selgi, kui Minni õ-vaikusel tu-ba oli kü-lastanud.

Minni tu-ba oli tõesti nü-d ilus ja pu-has. Aknad läik-isid puh-tusest. Ke-set tuba oli ümarik lau-d kaetud ilusa kir-ju linaga ja laua üm-ber oli seitse väikest kol-ast to-li. Laual oli seitse tas-i ning seitse al-ustas-i ja seitse hõbelu-sikat.

Minni limpsas ke-lt - keset lauda oli ümaral taldrikul sün-ipäeva tort!

I. R.

ENESE ehk ENDA ja OMA

Nende sõnade tarvitamisel tehakse isegi täiskasvanute poolt vigu.

Esitame siin asja selgitamiseks kolme grammatika autori õpetused.

H. JÄNES: enese, enda - osutab isikule, kellele on tema enda tegevus tagasi sihitud: enesearmastus, pesi ennast, jättis asja endale, ostis raamatu endale, võttis endale kaasüüriliseks.

Oma - tähendab kuuluvust kellelegi või millelegi: omavoli, müts oma raamatu, elab oma majas, ei saanud oma kaasüürilisega läbi.

E. MUUK: enese ehk enda - näit. lauses: leidis enese õuest, kass puhastab ennast sagedasti - on enesekohane ehk refleksiivne asesõna. Ta tähendab isikut, kellele tema enda tegevus on tagasi sihitud.

Sõna oma - näit. lauses: kirjutage oma nimed vihikusse - tarvitatakse omastavaks ehk possessiivseks asesõnaks. Ta väljendab mingi eseme või olukorra kuuluvust kellelegi või millelegi.

FR. PUUSEPP: enese ehk enda on enesekohased (refleksiivsed) asesõnad. Enesekohased asesõnad tähendavad isikut, kellele on tagasi sihitud tema enda tegevus. Näit.: Sepp pesi ennast hoolega.

Oma - on omastav (possessiivne) asesõna. Näit.: Omad vitsad kibedad vitsad.

Ülesanne.

See ülesanne on mõeldud "Kiri-Kooli" õpilastele ja mitte-õpilastele. Kuna sissejuhatuses oli kahtlustatud ka täiskasvanuid, siis palume neid esitatud kahtlus tagasi lükata oma õigete lahendustega!

- 1) Palume hoolega kolme keeletarga õpetused läbi lugeda!
- 2) Palume esitada kõrvalekaldumisi sellest õpetusest, milliseid olete leidnud kirjutistes ja kõnelustes!
- 3) Palume kirjutada vähemalt viis lauset "enese-enda" ja vähemalt viis lauset "oma" õige tarvitamisega!
- 4) Teie lisa-seletused on teretulnud! A. R.

KUI SUUR ON SINU SÕNAVARA?

1. On antud tähed: a, e, e, g, h, l, r, t, v.
2. Kui sa kõik need tähed ära kasutad, siis võid kirjutada vanamoelise sõna "telegrahv" (nüüd kirjutatakse "telegraaf").
3. Kirjuta eestikeelseid sõnu ainult nende tähtede abil, mis on antud sõnas "telegrahv"!
4. Need sõnad võivad olla kahe- ja enamatähelised.
5. Ükski sõna ei või sisaldada teisi tähti ja rohkem tähti, kui on antud!
6. Kirjuta sõnad samba kujul, nummerdatult ja tähestikulises järjekorras nagu sõnaraamatus!

Näidis: "Rahval" on vale, sest ta sisaldab kaks a-tähte, kuna antud on üks a. "Trahv" on õige! "Reale" on õige! "Ae" on õige!

*

Allpool esitame hindamistabeli, mille abil igaüks võib oma tulemuste põhjal otsustada, kui vana ta on. Sel puhul ei soovitata end "noorendada".

HINDAMISTABEL

Sõnu	6 - 8-a.	8 - 10-a.	10 - 12-a.	12 - 15-a.
Kuni 10	rahuldav			
11 - 20	hea	rahuldav		
21 - 40	väga hea	hea	rahuldav	
41 - 60	hiilgav	väga hea	hea	rahuldav
61 - 80		hiilgav	väga hea	hea
81 - 100			hiilgav	väga hea
Üle 100				hiilgav

VANAISA KÕNELEB MARDIPÄEVAST

- Vanaisa, miks käiakse mardisandiks?
- Eks ikka selleks, et saada nalja ja lõbu. Varemalt võis ju olla ka teisi põhjusi.
 - Mis näiteks?
 - Kui mina laps olin siis seletati, et see olevat Martin Lutheri auks, kes käinud lapsena kerjamas, et ülalpidamist saada. Tema naise nimi oli Katarina. Kadrisandid olevat jälle tema auks.
 - Kas mardi- ja kadrisandid käivad ainult luteriusulistel?
 - Ei, näe siin Ameerikaski on hallowe'en kõigi pühakute päeva eelõhtul, mis ju pole muud midagi kui mardisanditamine. Olen lugenud, et hallowe'eni juured ulatuvad isegi vana Kreekani. Meie mardi- ja kadrisandi komme peaks põhjenema eesti vanas usus.
 - Ah sa siis arvad, et see on veel vana paganaaja komme?
 - Näib küll nii. Mardi- ja kadrisantide aeg langeb muistsele hingede ajale. Sellal on ka hingede päev ja kirikki pühitseb surnute püha novembri lõpupoole.
 - Mis asi see hingede aeg õieti oli?
 - Hingede ajaks peeti seda aega, kus surnute hingedel oli luba tulla maa peale omakseid külastama ja armsaid kohti vaatama, kus nad oma õnne- ning rõõmupäevadel olid liikunud.
 - Kust nad tulid?
 - Selle kohta on mitmeid arvamusi. Ühe järele nad pidid asuma Toonelas ehk Manalas, kus Tooni ehk Mana neid karmil käel valitses. Ainult kõige pimedamal ja porisemal ajal oli neil võimalus lühikeseks ajaks välja tulla, et siis jälle kogu aastaks vastu minna rõõmutule ning igavale olelusele.
 - Kas need olidki kodukäijad?
 - Oh ei! Kodukäijad olid küll ka surnute hinged, aga neid ei armastatud. Neil olid maa peal jäänud mõned asjad õiendamata ja nüüd nad tulid süüdlasi hirmutama või

karistama.

Hingede aja hinged aga olid teretulnud esivanemate vaimud. Kui neid vähegi korralikult koheldi, töid nad õnne ning õnnistust inimestele, loomadele ning järgmise suve viljakasvule. Sellepärast kaetigi neile laud parimate külalistoitudega ja kutsuti sööma. Selle kohta on Jaan Lõo kirjutanud väga ilusa loo: "Hingede päev". Sa loe see läbi ja millest aru ei saa küsi seletust. Neid esivanemate hingi ei tohtinud tülitada ega pahandada. Muidu võis õnnistusest ilma jääda. Lapsed ei tohtinud siis majas mürada.

- Mis on siis sellel tegemist mardisantidega?

- Mõnikord need esivanemate hinged võtsid mõne looma või tundmatu inimese kuju ning näitasid ennast siis inimestele. Arvatavasti mõned naljahambad kasutasid ära selle usu, moondasid ennast ka mõneks loomaks või võõraks inimeseks ja läksid siis majadesse vaatama, kuidas neid vastu võetakse. Majarahvas ei olnud vahest ka päris kindel, kas on tegu naljategijatega või tõeliste hingedega. Ohutum oli neid hästi kohelda ning kinke anda. Hiljem läks see käimine moodi ja siis hakati juba lauldes küsima kingitusi. Kui nad siis andsid igasuguseid toredaid lubadusi: Mart toob sulle lehma õnne, annab kotta vilja õnne, laseb lauta lamba õnne, sihhib sulgu sea õnne. Mis jäi siis veel puudu praegustest mardisandest?

- Aga miks on nad siis mardisandid, kui nad on pärit vanast paganausust, Marte meil sel ajal polnud üldsegi?

- Meil oli rahvaluule professoriks M. J. Eisen. Tema seletas, et Mart on siia tulnud uemal ajal. Ennemalt olnud tegu mardusega. Vahel nimetatigi novembrikuud mardikuuks ja soome keeles on ta otse marraskuu.

- Mis asi oli mardus?

- Mardus ehk marras oli mingi endise usu vaim. Inimene teda kunagi ei näinud. Küll aga võis kana tema lähedaloleku ära tunda ja häälitusega krrr. . sellest märku anda mõnel õhtul või öösel. Inimesed aga kuulsid tema kiljatust, kui mõni õnnetus oli tulemas. Koputamise kau-

du aknale või uksele andis ta märku, et surm on kellelgi lähedasel inimesel varsti tulemas. Seda usuvad mõned inimesed praegugi. Minule on vähemalt kaks inimest - mõlemad hästi haritud - kinnitanud, et nemad on kuulnud marduse koputamist ja sellele on järgnenud nende lähedaste surm. Et mardus on surmaga ühenduses, näitab veel üks lause, mida vahel võis kuulda: See sureb varsti, tal on marda haiski juures.

Küsimused.

1. Millal on mardipäev?
2. Keda nimetatakse sandiks?
3. Milline vahe on kadri- ja mardisantide ning tõeliste santide vahel?
4. Mida lubavad mardi- ja kadrisandid majarahvale?
5. Miks teevad mardi- ja kadrisandid ennast tundmatuks?
6. Mis vahe on kodukäija ja hingede aja hinge vahel?
7. Jutusta mõni jutt mardusest.
8. Kuidas seletada seda, et mõned inimesed kuulevad koputamist, aga teised ei kuule?
9. Kellel neist on õigus? Miks?

Agu Õunapuu.

HINGEDE PÄEV

Täna hingede päev.

Täna tulevad kõik, kes mind on loonud ja aegade hämarast ette toonud, mu muistsed vanemad, kallid kooljad, mu kodu ja rahva eest kostjad ja hooljad.

Tulge kõik, tulge kõik, teid kutsun ma, kõik pիրrud ma süütasin põlema, laud nõtkub söökide, jookide all ja õled, puhtad, on põrandal.

Mu kojukutset nad kuulevad
ja haudadest hulgana tulevad,
mu esiisad kaugelt muinasmaalt:
kes kütt, kes kalur Volga raalt,
kes süütasid Muroma küttise tuld,
kes teadvad, kus peidus on Kungla kuld;
kes ilmus kui võitja maleva,
et eesti kodu siin rajada;
kes langes Eesti viimses väes,
kes rauges raske orjuse käes.

Nende varjud ja vaimud täitvad mu toa,
mu tare, mu kambri, mu koduse koa.

Võtke mu värsket, mu uudseviljast,
katske mu kappades vahtuvast kaljast;
saatke mu künnile, külvile kasu,
mu töödele tasu, mu rahvale asu.

Laitke leeki mu poegade rinda,
et kodumaa pinda nad koguks ja korjaks,
et maad, mis joonud ta verd ja higi,
ei vääraks, ei võidaks võõra vägi.

Ja viimaks -
kui ähvardab kustuda eesti päike,
siis tulge kui äike, kui kevade torm
ja pühkige ära kõik painajad, lööjad
ja surujad, sööjad.

Küll piduehtes siis kodumaa
kõik tuled teil' süütab põlema.
Jaan Lõo.

Ülesanne.

Oleme eeltoodud loo lahutanud väliselt lühematesse osadesse hõlpsama käsitamise ja käsitlemise otstarbel.

1. Teeme igast osast lühikokkuvõtte jutustuse kujul!
2. Mis andis autorile alust esimese osa loomiseks?
3. Miks autor "kutsub" teises osas?
4. Kui kaugest minevikust esivanemad kuulevad kutset?
5. Millele osutavad kaugel Venemaa kohanimed Volga (valge) ja Muroma (murumaa)?
6. Kes mõistab, mis on Kungla?
7. Mis näitab, et vaimud järgnesid kutsele?
8. Kuidas suhtub autor esivanemate hingedesse?
9. Mida soovib ta neilt? a)... b)... c).....
10. Soovitan noortele korraldada ettekande-õhtu - koos vanematega muidugi -, kus noorte osa oleks: Agu Õunapuu "Vanaisa kõneleb mardipäevast" kahekõnena ja Jaan Lõo "Hingede päev" loetuna kaheksa osavõtja poolt. Vanemate osa võiks olla järgnevalt antud ülesanne.

*

Mardipäeva ja hingede päeva lood tohiksid huvitada ka meie noorsoo küpsemat osa, nimelt keskkooli õpilasi ja isegi üliõpilasi.

Neile annaksin ma koguni eritülesande: "Kust meie tuleme? Kes meie oleme? Kuhu meie läheme?" "Abilallikana soovitan läbi lugeda Dr. O. Looritsa "Eestluse elujõud".

Ants Roos.

LEMBITU UNENÄGU

Kõrgel Ameerika majas,
Seitsmenda korra peal,
Magas Lembit ja rajas
Unele kaugeteid.

Sügis on tulnud, ja õõsel
On näha põhjamaa kuud,
Ja põhjavalguse käsul
Ta on ehtinud Eestimaa puud.

Põhjataht ilus ja karge
Sädeleb, vilgub ja vaob,
Kuni hommikul lõpmatusse
Ta viimati ära kaob.

Näeb und küll koskede kohast,
Küll lilledest, mereveest
Ja Eesti metsade mühast
Ja hommiku kastekeest.
Kurekell, Mass.

ÕHTU JÕEKÄÄRUL

On ilus tuulevaikne õhtupoolik, kui kõlab meie rühmanema härra Ründva hüüd: "Poisid, korraldage õhtuks lõke valmis!"

Saed sahisevad, kirved pauguvad ja varsti on kõik ettevalmistused tehtud.

Hakkab pimenema. Suuremate poiste ja tüdrukute rühmad on asetunud sõõrina ümber lõkkekohta. Peagi lee-gitseb lõke küttnalsirgena üles taeva poole. Puud ja haod praksuvad ning pilluvad sädemeid üles. Poistest moodustatud orkester mängib. Lõõts, flööt, taldrikud ja trumm moodustavad omapärase kooskõla.

Kuulatakse lõkkejutte, lauldakse ja lütlakse tantsu. Aeg kaob kilrest ja peagi jõuab tund magamaminekuks.

Kauaks jääb meelde see ilus õhtu Jõekäärude suvelaagris

Toomas, Mich.

ÄRISÕPRADELE

Aastalõpp läheneb ja nõuab äriramatute korraldamist. Palume kõiki lugupeetud "Kiri-Kooli" tellijaid kontrollida oma raamatupidamist ja läkitada meile tellimisraha kuni aasta lõpuni.

Trükikoja ülekoormatuse tõttu hilines veidi nr. 12. Hilineb pisut ka nr. 13, aga jõuluvihik nr. 14 peab jõudma õigel ajal - veel enne pühi.

Toimetus.

Väljaandja: Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides.

Toimetaja: mag. Ants Roos.

Foto-ofsettrükk: P. Kõlvik.

Printed in U. S. A.